

Recenze a krátké zprávy

Možnosti objektivizace hodnocení metakognitivního myšlení žáků v reálné praxi: výběr příkladů z portfolií učitelů matematiky realizujících akční výzkum

Alžběta Kolaříková

DOI: 10.5507/epd.2025.007

Vloženo: 1. 3. 2025 Revidováno: 11. 3. 2025 Přijato: 24. 3. 2025

ŘÍČAN, Jaroslav; CHYTRÝ, Vlastimil; SUCHÁČEK, Petr & MAKOVSKÝ, Miloš. *Možnosti objektivizace hodnocení metakognitivního myšlení žáků v reálné praxi: výběr příkladů z portfolií učitelů matematiky realizujících akční výzkum*. Most: Hněvín, 2023. ISBN 978-80-7561-403-2.

Recenzovaná publikace předkládá praktické nástroje a metodologické postupy, které mohou sloužit k objektivnímu hodnocení metakognitivního myšlení žáků. Tyto nástroje a postupy čerpají z akčních výzkumů realizovaných učiteli ve výuce. Autoři si kladou za cíl podpořit profesní rozvoj pedagogů a jejich schopnost reflektovat vlastní praxi. Publikace poukazuje na rostoucí důležitost metakognice ve vzdělávacím procesu, zaměřuje se na podporu učitelů, kteří chtějí zlepšit své přístupy k hodnocení schopnosti žáků přemýšlet o vlastním učení. Přestože příklady úloh pocházejí výhradně z výuky matematiky,

autoři zdůrazňují, že metakognitivní postupy popsané v knize lze adaptovat i pro další vyučovací předměty. V tomto smyslu je kniha cenným příspěvkem k současné výuce, kde se klade důraz na individualizaci a rozvoj sebereflexe.

První část se věnuje teoretickému základu stěžejních témat publikace, kterými jsou akční výzkum a metakognice. Akční výzkum představuje ústřední metodologický přístup autorů, a proto první kapitola obsahuje stručný přehled historie této formy výzkumu, jeho základní principy a význam pro profesní rozvoj učitelů. Autoři poukazují na definiční nedostatky akčního výzkumu jako výzkumné metody. Prezentují akční výzkum také jako přístup k profesnímu sebezdokonalování, který poskytuje učitelům cenné nástroje k reflexi a zlepšování vlastních pedagogických postupů. Autoři upozorňují také na přínos tohoto přístupu pro podporu sdílení zkušeností mezi učiteli. V závěru první kapitoly jsou uvedeny příklady českého pedagogického akčního výzkumu.

Druhá kapitola s názvem *Metakognice* začíná uvedením historického přehledu vývoje tohoto konstruktů. Autoři upozorňují na definiční nejednotnost metakognice, kterou dokládají uvedením rozdílů mezi původním užitím pojmu Johnem Flavellem a dnešním multidimenzionálním pojetím. Publikace obsahuje přehledný popis struktury metakognice prostřednictvím rozdělení na dílčí komponenty, konkrétně na metakognitivní znalosti a řízení, které jsou dále členěny a popsány. Tato struktura je také jasně a názorně zobrazena pomocí přehledného schématu, který poskytuje snadno srozumitelné vizuální shrnutí. Pro větší uchopitelnost tohoto abstraktního modelu je uveden příklad ze života, jenž je doplněn otázkami, které demonstují jednotlivé metakognitivní komponenty.

Další kapitoly tvoří komentované portfolio z matematických úloh vytvořených učiteli jako součást jejich akčního výzkumu. Publikované úlohy pokrývají všechny tematické okruhy ze vzdělávací oblasti *Matematika a její aplikace* v českém kurikulárním dokumentu pro základní vzdělávání. Portfolio je členěno podle metakognitivních komponent a doplněno otázkami, které aktivizují metakognitivní myšlení a odrážejí reálné potřeby školní praxe.

Autoři dále prezentují různé přístupy k měření metakognice a popisují index absolutní přesnosti, index biasu a index diskriminace, vhodné pro hodnocení žákovských úsudků o vlastní úspěšnosti. Tato kapitola přináší stručný a přehledný výklad jednotlivých indexů, jejich výhod a limitací. Publikace se rovněž věnuje problematice sebehodnocení žáků a jeho roli v posilování metakognitivního myšlení.

Následuje kapitola se třemi komentovanými akčními výzkumy. Dva publikované výzkumy byly provedeny na základní škole (v sedmém a devátém ročníku) a jeden proběhl v 1. ročníku střední školy. Zpracované výsledky jsou publikované prostřednictvím přehledných tabulek z každé vyučovací jednotky spolu s krátkým komentářem. Uvedené výzkumy mohou sloužit dalším učitelům jako inspirace do vlastní výchovně vzdělávací praxe. Podle mého názoru by publikací obohatilo propojení výzkumné části s komentovaným portfoliem. Odkazy na konkrétní aktivity realizované během výzkumu by daly vyniknout kontextu předkládaných úloh.

Závěrem knihy autoři odpovídají na otázku: *Proč máme chtít metakognici v matematice?* Argumentují řadou odborných publikací a uvádí, že „byl potvrzen vztah mezi rozmanitými aspekty matematického vyučování a složkami metakognice, včetně potvrzení efektu metakognitivně koncipovaného vyučování na matematickou výkonnost.“ (s. 74)

Významným přínosem publikace je propojení teorie s praxí a inspirativní nástroje a postupy, které mohou učitelé využít ve výuce. Autoři chtějí, aby se učitelé pokusili na svou profesi nahlížet nejen z pohledu pedagoga, ale také jako na formu vědecké činnosti, která má potenciál přinášet nové poznatky a posouvat vzdělávací praxi.

Jedním z charakteristických znaků knihy je její čtivý a srozumitelný jazyk, který ji činí přístupnou i pro učitele, kteří nemají rozsáhlé teoretické znalosti v oblasti metakognice či metodologie výzkumu. Kniha je psána přístupným jazykem bez přemíry odborných termínů, přesto však nabízí hodnotný obsah založený na důležitých vědeckých poznatcích a odborných informacích. Jazykové prostředky a struktura knihy, která je doplněna schémata, příklady z praxe a názornými grafy, usnadňují orientaci v textu a umožňují rychlé vyhledání klíčových informací. V tomto ohledu autoři odvedli výbornou práci a publikace má díky tomu vysoký potenciál oslovit široké spektrum čtenářů.

Literatura

Říčan, J., Chytrý, V., Sucháček, P., & Makovský, M. (2023). *Možnosti objektivizace hodnocení metakognitivního myšlení žáků v reálné praxi: výběr příkladů z portfolií učitelů matematiky realizujících akční výzkum*. Most: Hněvín.

Kontakt:

Mgr. Alžběta Kolaříková
Katedra matematiky, Pedagogická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Žižkovo nám. 5, 779 00 Olomouc
E-mail: alzbeta.kolarikova01@upol.cz